

علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران با رویکرد آینده پژوهی (مورد مطالعه رشته فوتبال)

فرشاد جعفروندنو^۱، مهرداد نوابخش^{۲*}، اکبر آفرینش خاکی^۳

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۲۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۷/۰۸

DOI: 10.30495/jisds.2022.47941.11071

چکیده

ورزش به عنوان پدیده‌های اجتماعی، در جوامع مدرن امروز جایگاه خاصی در مطالعات اندیشمندان علوم مختلف یافته است. ابعاد گوناگون این پدیده، آن را از یک امر رقابت انگیز صرف خارج ساخته و دامنه آن را به اغلب موضوعات اجتماعی مرتبط کرده است. با این حال که توافقی برای ارائه تعریفی یگانه و همسان از ورزش از سوی جامعه شناسان حاصل نگردیده است، به ویژه که مفهوم ورزش در زمان‌های مختلف و در فرهنگ‌های گوناگون کاملاً متفاوت بوده است. این پدیده اجتماعی امروزه به بخش مهمی از فعالیت اجتماعات زنده تبدیل شده است اما آنچه که در این مقال نکته قابل تامل تنش‌هایی است که قبل، حین و پس از مسابقات مهیج ورزشی، میان هواداران تیم‌های مختلف با یکدیگر و یا حتی در میان زمین توسط بازیکنان رخ می‌دهد و بعضاً حوادث تلخی را رقم می‌زند. هدف این تحقیق علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران با رویکرد آینده پژوهی (مورد مطالعه رشته فوتبال) بوده است. در این تحقیق با استفاده از رویکرد آمیخته به شناسایی عوامل پرداخته شده است. بر اساس مصاحبه‌های انجام شده عوامل موثر شناسایی شده اند که این عامل‌ها عبارتند از: عوامل موثر سازمانی، عوامل موثر نهادی، عوامل موثر محیط و عوامل موثر فردی. با توجه به نتایج بدست آمده می‌توان بیان کرد که کلیه سوالات مربوط به متغیرها دارای ضرایب همبستگی معنی‌داری با متغیرهای مکنون هستند. مدل پژوهش از نظر شاخص‌های معنی‌داری و برازش مورد تأیید است. به این ترتیب و با توجه به نتایج بدست آمده می‌توان نتیجه گرفت که عوامل موثر سازمانی، عوامل موثر نهادی، عوامل موثر محیطی و عوامل موثر فردی عوامل موثر بر علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران در دانشکده دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران است.

واژگان کلیدی: ورزش، خشونت، انحرافات ورزشی، عوامل محیطی خشونت، عوامل فردی خشونت

مقدمه

^۱ دانشجوی دکتری، رشته جامعه‌شناسی ورزش، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
(Email: jafarvandnou@gmail.com)

^۲ استاد جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
(Email: navabakhsh@srbiau.ac.ir)

^۳ استادیار گروه مدیریت ورزشی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
(Email: a_afarineshkhaki@azad.ac.ir)

ورزش به عنوان پدیده‌های اجتماعی، در جوامع مدرن امروز جایگاه خاصی در مطالعات اندیشمندان علوم مختلف یافته است. ابعاد گوناگون این پدیده، آن را از یک امر رقابت انگیز صرف خارج ساخته و دامنه آن را به اغلب موضوعات اجتماعی مرتبط کرده است. با این حال که توافقی برای ارائه تعریفی یگانه و همسان از ورزش از سوی جامعه شناسان حاصل نگردیده است، به ویژه که مفهوم ورزش در زمان‌های مختلف و در فرهنگ‌های گوناگون کاملاً متفاوت بوده است. این پدیده اجتماعی امروزه به بخش مهمی از فعالیت اجتماعات زنده تبدیل شده است (راسپوند و کونها باستوس^۱، ۲۰۱۳؛ سکولیک و همکاران^۲، ۲۰۱۵).

اما آنچه که در این مقاله نکته قابل تامل تنش‌هایی است که قبل، حین و پس از مسابقات مهیج ورزشی، میان هواداران تیم‌های مختلف با یکدیگر و یا حتی در میان زمین توسط بازیکنان رخ می‌دهد و بعضاً حوادث تلخی را رقم می‌زند (سوان و همکاران^۳، ۲۰۰۹؛ سوان و همکاران^۴، ۲۰۱۲).

رفتار تهاجمی تماشاگران اولین بار در سال ۱۹۶۰ به صورت شدید در انگلستان در ورزش فوتبال تجلی یافت و «هولیگانیزم در فوتبال» یا «اوباش‌گری در فوتبال» نام گرفت که برخی آن را بیماری ورزشی انگلستان دانینگ، نیز خوانده‌اند. ریشه این اصطلاح به قرن نوزدهم و به خانواده مهاجر ایرلندی به نام هولیهان برمی‌گردد که عضوی از آن خانواده مستعد خشونت بود. این اسم در تلفظ دستخوش تغییراتی شد و برای افراد جوان با گرایش‌های بزهکارانه به کار رفت. کاربرد ویژه آن در مورد طرفداران فوتبال به یک سری حوادث در استادیوم‌های فوتبال انگلستان و اسکاتلند باز می‌گردد که نزاع‌ها و زد و خوردهایی بین طرفداران در زمین بازی یا بلافاصله پس از پایان بازی صورت می‌گرفت، و سپس به حواشی زمین و استادیوم گسترش می‌یافت. این گونه خشونت‌ها بیشتر در ورزش فوتبال به چشم می‌خورد (وایت هوس و لانمان^۵، ۲۰۱۴؛ بوهرمستر و همکاران^۶، ۲۰۱۵).

این گونه رفتار که به اصطلاح علمی خشونت ورزشی، به ویژه در ورزش فوتبال، بررسی شده است، به سه دسته عمده تقسیم می‌شود:

۱. خشونت ورزشکاران؛

۲. خشونت تماشاگران؛

۳. خشونت داور و مجریان برگزار کننده مسابقات.

هر چند این تقسیم بندی برای سهولت مطالعه و بررسی رفتارهای مذکور صورت گرفته است، ولی این رفتارها با هم تعامل دارند و خشونت در هر گروه ممکن است به گروه دیگر سرایت کند و به شورش یا هرج و مرج اجتماعی مبدل شود (مک دونالد و همکاران^۷، ۲۰۱۲؛ وایت هوس و همکاران^۸، ۲۰۱۷).

در کشور ایران پدیده آشوبگری و اوباشگری در فوتبال، به نسبت بسیاری از کشورهای دیگر کم رنگ تر است. هر چند که سابقه خشونت در میدان‌های ورزشی کشور ایران به سال‌های بسیار دور و حتی قبل از انقلاب بر می‌گردد؛ اما گستره و شدت این رفتارهای خشونت آمیز به گونه‌ای نبوده است که توجه محققان را به خود جلب کند. تنها در یکی دو دهه گذشته و به خصوص چند سال اخیر با روزمرگی و همه گیر شدن فوتبال در جامعه، حوادثی از نوع خشونت در بین هواداران فوتبال رخ داده است که حاکی از وضعیت نگران کننده این پدیده در جامعه دارد (نیازی پور و سهرابی، ۱۳۹۲).

¹ Raspud and da Cunha Bastos

² Sekulic et al

³ Swann et al

⁴ Swann et al

⁵ whitehouse & lanman

⁶ Buhrmester et al

⁷ McDonald et al.

⁸ Whitehouse et al.

بروز این رفتارها، موجب افزایش فعالیت پلیس به منظور پیشگیری از بروز چنین پدیده‌هایی و همچنین برخورد با آنها شده است؛ چراکه این رفتارها مخل امنیت اجتماعی است و به واسطه تخریب وسایل و اموال عمومی، هزینه‌های سنگینی را به جامعه تحمیل می‌کند. گسترش و اشاعه غوغاگری، پرخاشگری تماشاگران به میزان کم و بیش زیادی در کشورهای مختلف وجود دارد. شاید به جرأت بتوان گفت که در هر جامعه‌ای که ورزش انجام می‌شود، می‌توان تا حدودی شاهد این حوادث خشونت بار بود. کشور ایران نیز در یکی دو دهه گذشته و به خصوص چند سال اخیر، به دلیل بالا رفتن تب ورزش در بین کلیه اقشار جامعه و حضور در مسابقات جام جهانی، با این معضل اجتماعی روبرو بوده است (مرادی و همکاران، ۱۳۹۴).

بسیاری از حوادث و رویدادهای آینده قابل پیش بینی و انقیاد هستند. دخالت انسان در این روند موجبات تغییر و تحولات مطلوب را ایجاد خواهد کرد. اما در اغلب موارد اشتغال به زمان حال و تلاش در جهت رفع مشکلات موجود. مانع از آن می‌شود که مدیران و تصمیم‌گیرندگان به آینده بیندیشند؛ حال آنکه مشکلات کنونی ناشی از عدم شناخت آینده‌ای بوده است که اینک «زمان حال» نامیده می‌شود. به بیان روشن تر بحران‌ها و مشکلات کنونی، موجه ترین دلیل برای اندیشیدن پیرامون درباره آینده است. ناگفته پیداست که بحران‌های امروز نتیجه قهری نپرداختن به موانع و مشکلات قبل از بروز آنها به شکل بحران است. عامل دیگری که پرداختن به آینده را اجتناب ناپذیر می‌سازد، در سرعت تحولات نهفته است. تحولات حیرت آور عصر حاضر، ناشی از دگرگونی‌های شگفت در حوزه فناوری و روند شتابناک جهانی شدن می‌باشد. شاید تحول در فناوری عمده ترین نقش را در ایجاد چنین فضایی ایفا می‌کند، زیرا تحول فناوری به مثابه تغییر در شئون و ابعاد مختلف زندگی است (صمدی کوچک سرایی، ۱۳۹۷).

باید توجه داشت که حضور عاملان در روند تحولات آینده کاهش تهدیدات و افزایش فرصت‌ها و گزینه‌ها، نیازمند رویکردی آینده پژوهانه است که امکان کنش‌گری در رخدادهای آینده را فراهم می‌سازد. امروزه تغییرات با نرخ سریع تری بوقوع می‌پیوندند. تغییرات فناوری و متعاقبا تغییر در دیگر جنبه‌های زندگی، افزایش روز افزون وابستگی متقابل کشورها و ملل، تمرکز زدایی جوامع و نهادهای موجود که بدلیل گسترش فناوری اطلاعات شتاب بیشتری یافته است، تمایل روزافزون به جهانی شدن به همراه حفظ ویژگی‌های ملی، قومی، فرهنگی و بسیاری عوامل دیگر، لزوم درک بهتر از تغییرات حال و آینده را برای دولت‌ها، کسب و کارها، سازمان‌ها و مردم ایجاد می‌کند. آینده اساسا قرین به عدم قطعیت است. با این همه آثار و رگه‌هایی از اطلاعات و واقعیات که ریشه در گذشته و حال دارند، می‌توانند رهنمون ما به آینده باشند. ادامه تصمیم‌گیری صرفا چندین آینده محتمل بر اساس تجارب گذشته، غفلت از رصد تغییرات آتی را در پی خواهد داشت و با تلخکامی روبرو خواهد شد. عدم قطعیت نهفته در آینده برای بعضی، توجیه‌کننده عدم دور اندیشی آنان است و برای عده‌ای دیگر منبعی گرانبها از فرصت‌ها (کر، ۱۳۹۵). خشونت در ورزش همانند هر کج رفتاری در جامعه بعنوان انحراف از هنجارها نگریده می‌شود. وقتی خشونت در ورزش دیده می‌شود مردم فوراً نگران اثرات این خشونت بر جامعه خصوصا کودکان و نوجوانان می‌شوند، چراکه الگوپذیری از ورزشکاران می‌تواند منجر به الگوپذیری نامناسب نیز شود. بعضی به خشونت در ورزش به عنوان جزئی اجتناب ناپذیر می‌نگرند اما عده‌ای دیگر آن را مخل بازی می‌دانند.

خشونت در ورزش پدیده‌ای تازه و جدید نیست. و در گذشته نیز این پدیده وجود داشته است. بازی‌های بومی و محلی قبلا بر گزار می‌شد که هیچ قانون خاصی بر آن حکمفرما نبوده و گاهی منجر به مرگ شرکت کنندگان آن می‌شد. و براساس تحقیقاتی که از دیر باز تا کنون انجام شده است شاهد این هستیم که همگام با متمدن شدن بشر بازی‌ها از حالت صرف بدنی و بدون قانون به پدیده‌هایی قانونمند درآمده‌اند. امروزه بازی‌ها، سازمان یافته و دارای قوانین رسمی هستند. خونریزی و اعمال خشونت تا حد زیادی منع شده و تأکید بر خود کنترلی ورزشکاران و دوری از تصادمات فیزیکی است.

بررسی ریشه‌های روانی خشونت و پرخاشگری در جامعه ورزشکاران نیازمند توجه دقیق به عوامل اجتماعی، محیطی، ژنتیکی، فرهنگی و روانشناختی دارد. در واقع این پرخاشگری باید از تمامی ابعاد و جنبه‌ها مورد توجه قرار گیرد. از دیدگاه روانشناختی دیدگاه، باور و نگرش فرد پرخاشگر در خصوص حقوق خود و اطرافیان در بروز رفتارهای خشونت آمیز بسیار اهمیت دارد.

روانشناسان معتقدند که با توجه به اینکه زمینه‌های بروز خشم در فضاهای ورزشی به دلیل جوان بودن ورزشکاران بیشتر است یعنی در واقع افراد در سنین پایین تر بخصوص در دوران نوجوانی و جوانی به دلیل نامنظمی در عملکرد هورمون‌ها و عدم توانایی بر کنترل خشم از لحاظ روانی بیشتر مستعد بروز رفتارهای خشنوت آمیز و پرخاشگرانه هستند بنابراین لازم است در این دوران آموزش‌های لازم در جهت کنترل خشم را داشته باشند. خوشبختانه امروزه برنامه‌های آموزشی در مورد مهارت‌های زندگی در جامعه ارائه می‌شود اما جای خالی آن در جامعه ورزشی فضایی که بیشتر افراد آن نوجوان و جوان هستند احساس می‌شود. با توجه به این که این خشنوت در ورزش‌های که به لحاظ فیزیکی از تنش بالایی برخوردارند و همچنین درصد بالایی از جوانان علاقمند به این ورزش‌ها می‌باشند باید نخست این امر در این ورزش‌ها ریشه‌یابی گردد از مهمترین این ورزش‌ها می‌توان به ورزش فوتبال اشاره داشت که هم در میان جوانان و نوجوانان داراری مخاطبین و علاقه مندان زیادی است و هم میزان فعالیت در آنها بالاست و از سوی دیگر ورزش‌هایی کاملاً نتیجه‌گرا هستند با توجه به اینکه بخش عمده‌ای از جوانان و نوجوانان علاقه مند به این ورزش می‌باشند و از سوی دیگر خشنوت به صورت ادامه در در این ورزش وجود دارد لذا باید به دنبال ریشه‌یابی این امر با نگاهی به آینده آن بود بدین دلیل انجام پژوهشی در این رابطه با رویکرد آینده پژوهی ضروری می‌نماید. در ادامه مقاله به ارایه یک نمای کلی از دییات پژوهش و سوال‌ها پرداخته می‌شود. در بخش بعدی، به طرح پژوهش و جمع‌آوری اطلاعات پرداخته پس از تفسیر یافته‌های پژوهش، به نتیجه‌گیری پرداخته می‌شود.

مفاهیم اساسی پژوهش

خشنوت مفهومی گسترده دارد و به سختی می‌توان آن را صرفاً در یک بعد تعریف کرد. برای نمونه اگر تنها مفهوم فیزیکی یا طبیعی خشنوت را در نظر داشته باشیم آن را می‌توان نوعی قدرت یا زور تعریف کنیم که با تحمیل خود به سایر پدیده‌ها، اعم از پدیده‌های انسانی یا غیر انسانی، حدود قدرت آن پدیده را مشخص می‌کند. در مورد انسان محدود شدن قدرت به معنی محدود شدن میل و اراده و آزادی اوست. خشنوت به کار بردن زور جهت کشتن، آسیب رساندن یا بدرفتاری نسبت به دیگران دلالت دارد. خشنوت در صورتی که بین دو یا چند نفر روی دهد خشنوت «بین فردی» یا اگر بین گروه‌هایی از جامعه مانند گروه‌های نژادی، مذهبی و سیاسی روی دهد، خشنوت «بین گروهی» نامیده می‌شود. خشنوت در حالت بین گروهی، نهایتاً به معنای مقابله بین افراد است ولی علت رفتار خشنوت‌آمیز افراد به خاطر منافع گروه‌هایشان می‌باشد که اهمیت بیشتری نسبت به منافع فردی آنها دارد. عموماً، خشنوت بین فردی، در حالتی روی می‌دهد که افراد قبل از درگیری، همدیگر را تا حدودی می‌شناسند، اما در حالت خشنوت بین گروهی این آشنایی کمتر وجود دارد خشنوت، رفتاری است که برای آسیب رساندن به دیگری از کسی سر می‌زند و دامنه آن از تحقیر و توهین، تجاوز و ضرب و جرح تا تخریب اموال و دارایی و قتل گسترده است (صدیق سروستانی، ۱۳۸۷: ۱۱۳).

اولین تعریف خشنوت از «گلز و استراوس» (۱۹۷۹) است، دو فردی که سال‌های زیادی در زمینه خشنوت تحقیق و بررسی کرده‌اند. از دید این دو محقق، خشنوت رفتاری با قصد و نیت آشکار (یا رفتاری با قصد و نیت پنهان اما قابل درک) برای وارد کردن آسیب فیزیکی به فرد دیگری است. از ویژگی‌های مهم این تعریف این است که اولاً: تأکید بر قصد و نیت فرد جهت وارد کردن آسیب به دیگری است اما شدت جراحات مورد نظر نیست و در ثانی، تأکید این تعریف بر خشنوت‌های فیزیکی است و انواع دیگری را شامل نمی‌شود (اعزازی ۱۳۸۰: ۷۸).

فرهنگ حقوقی، خشنوت را «استفاده نابجا، غیر قانونی و تعرض آمیز از قدرت تعریف می‌کند. یک نوع آن اجبار غیر قانونی است که علیه آزادی‌ها و حقوق عمومی به کار برده می‌شود و در ارتباط با جرایم خشنوت‌آمیز به جرایمی اشاره دارد که جنبه فیزیکی یا جسمی بی نهایت شدیدی دارند و ساختار مجرمانه بودن این عمل نیز روشن و آشکار است از این گونه اعمال می‌توان به قتل عمد، تجاوز به عنف، کتک زدن و ... اشاره کرده» (معمدی مهر، ۱۳۸۰: ۹).

دانشمندان برای اینکه بتوانند پدیده خشونت را بهتر بررسی کنند آن را به ابعاد گوناگونی تقسیم کرده و دسته بندی‌های مختلفی از آن ارائه داده اند. در یک تقسیم بندی خشونت را به انواع زیر تقسیم بندی نمود:

خشونت جسمانی (بدنی) خشونت جسمانی در کل شامل هر عمل عمدی که نتیجه آن صدمه رساندن به جسم فرد است می‌باشد. خشونت جسمانی شامل صدمه وارد کردن به فرد از طریق ضربه زدن، بریدن، لگد زدن، سیلی زدن و موارد مشابه است. همچنین این صدمات می‌تواند در نتیجه استفاده از اشیایی نظیر کمر بند، ترکه، چوب و چماق به وجود آید.

خشونت عاطفی خشونت عاطفی یا بدرفتاری روانی به عنوان عملی لفظی که در آن یک فرد بزرگسالی به خود پنداره و شایستگی‌های اجتماعی کودک حمله می‌کند، تعریف شده است. به عنوان مثال این خشونت در الفاظی که نیت تمسخر، اهانت، تهدید، یا تحقیر کردن کودک به کار برده می‌شوند، دیده می‌شود.

خشونت جنسی خشونت جنسی عبارت است از اینکه بزرگسالان یا بچه‌های بزرگ‌تر از یک کودک برای ارضای جنسی استفاده کنند، خشونت جنسی شاید همراه با تماس یا بدون تماس باشد. اشکال تماس لمس کردن جنسی یک کودک یا تقاضا نمودن از کودک که یک بزرگسال را به طریق جنسی لمس کند، تلاش برای تجاوز کردن، مقاربت و همجنس بازی است. اشکال غیر تماسی نیز شامل در معرض نمایش قرار دادن آلات جنسی در مقابل کودک یا عکس‌های مستهجن از کودکان گرفتن و ... است. (رسول زاده اقدم، ۱۳۸۱: ۸ و ۷).

عوامل متعددی می‌تواند رفتار افراد را تحت تأثیر قرار داده و در آن نقش داشته باشد. تنها یک عامل خطرزا نیست که موجب رفتار پرخاشگرانه یا ضد اجتماعی می‌شود، بلکه عوامل متعدد و چندگانه‌ای برای تأثیر گذاشتن و شکل دادن رفتار افراد در تمام دوران رشد فرد بویژه در نوجوانی با هم ترکیب می‌شوند که موجب تقویت یا پیشگیری از رفتارهای فرد می‌شوند. بر این اساس رفتار افراد تحت تأثیر عوامل شخصی، خانوادگی، اجتماعی و محیطی است.

عوامل شخصی: بوم‌شناسان معتقدند که ویژگی‌های شخصی با خشونت رابطه دارند. تحلیل یافته‌های بیانگر آن است که رفتارهای پرخاشگرانه در دوران بچگی به صورت منظم خشونت در سنین بالاتر در میان پسران را پیش‌بینی کرده است. ولی این امر برای دختران ثبات کمتری داشته است. همچنین درگیر شدن در دیگر رفتارهای ضد اجتماعی از قبیل مصرف مواد مخدر، سرقت، تخریب اموال دیگران و شکست در کارها با خشونت رابطه مستقیم دارند و باعث بروز رفتارهای پرخاشگرانه می‌شوند.

عوامل خانوادگی: خانواده پایه بنیادین جامعه و نهادی است که به اعضای خود احساس امنیت و آرامش می‌دهد و طی هزاران سال پایدارترین و مؤثرترین وسیله حفظ ویژگی‌های فرهنگی و عامل انتقال آنها به نسل‌های بعدی بوده و قرار است که باشد؛ اما آمارها نشان می‌دهند که افراد از منزل، ضرب و شتم و اضطراب در خانواده باعث بوجود آمدن اختلالات روانی و شخصیتی در افراد می‌شود و در نهایت منجر به خشونت می‌گردد. تحقیقات نشان داده اند که درگیر والدین یا سرپرستان با هم گرایش فرد نسبت به درگیر شدن در رفتارهای خشونت آمیز را افزایش داده است. فقدان تعامل مطلوب و مناسب والدین - فرزند، نظارت والدین بر فرزندان، اعمال تربیتی و انضباطی و خشک و خشن والدین می‌تواند به بزهکاری جوانان منجر می‌شود. بد رفتاری با بچه‌ها و بی‌توجهی به آنها به عنوان عوامل خطر زای دیگر در سطح خانواده در نظر گرفته شده است که احتمال خشونت آنها را افزایش می‌دهد. شواهد نشان داده است بچه‌هایی که مورد بد رفتاری فیزیکی یا بی‌توجهی واقع شده‌اند نسبت به افرادی که تحت چنین شرایطی نبوده‌اند، احتمال بیشتری داشته است که در زمان‌های بعدی مرتکب جرایم خشونت آمیز شوند. از طرف دیگر اعضای خانواده و به ویژه والدین یا سرپرستان می‌توانند با تأکید بر آموزش و حمایت و محبت نقش مهمی در محافظت جوانان از خشونت ایفا کنند. گفتگو و ارتباط عمیق بین والدین و فرزندان، داشتن مرزهای آشکار در خانواده و اعمال تربیتی مستدل و قانع کننده می‌تواند از خشونت جوانان پیشگیری کنند (ستوده، سیف الهی، ۱۳۸۶: ۱۰۴ و ۱۰۵).

عوامل اجتماعی: پیچیده شدن جامعه، تغییر در روابط پیدایش شهرهای بزرگ که در آن فرد تا اندازه ای هویت خود را از دست می‌دهد و موجب افزایش انحرافات در جامعه شده است. عوامل اجتماعی به عنوان مؤثرترین عناصر در بروز و پیدایش انحرافات در سطح اجتماع نقش اساسی دارند. بعضی از عوامل سطح اجتماعی که بر خطر جوانان برای ارتکاب خشونت مؤثر هستند شامل دسترسی به دارو و اسلحه، بی‌سازمانی اجتماعی، عدم دسترسی به فرصت‌های باز آفرینی و آموزش برابر است. ترکیبی از سیاست‌های دولت و قانون‌گذاری و پویایی‌های اجتماع دسترسی افراد محله به مواد مخدر و اسلحه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. همچنین وجود باندهای جنایتکار، خرید و فروش و توزیع اسلحه و مواد مخدر در محله افزایش می‌دهد. البته این عوامل خود با شرایط فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی محله رابطه دارد. برای مثال فرصت‌های محدود اقتصادی در یک اجتماع یا محله ممکن است به خرید و فروش مواد مخدر در سطح محله مشروعیت بخشد. بی‌سازمانی اجتماعی پیش‌بینی‌کننده دیگری برای فعالیت‌های خشونت‌آمیز است، این عامل شامل میزان بالای جرم، فعالیت‌های باندهای جنایتکار، مسکن فقیر، و پسرفت عمومی در اجتماع یا محله است. این نوع محلات معمولاً فاقد نهادهای مناسب و خدمات مطلوب برای جوانان است، اجتماعات و محله‌ها می‌توانند فرصت‌هایی برای جوانان ایجاد کنند تا در فعالیت‌هایی شرکت کنند که قدرت مسئولیت‌پذیری آنها را افزایش دهد. چنین تجربیاتی به جوانان کمک می‌کند تا مهارت‌های جدیدی را بدست آورده و اعتماد به نفس آنها را افزایش دهد. این شرایط خود احتمال خشونت را کاهش می‌دهد (شیخی، ۱۳۸۲: ۹۰ و ۹۳).

عوامل محیطی: بر اساس مطالعات بدست آمده توسط کلیفورد^۱، بعضی از محیط‌ها برای رشد و پرورش بهنجار اطفال مساعد نیست. مناطق فقیر نشین و غیر استاندارد چون زاغه‌ها نظیر آن موجب بروز بسیاری از انحرافات می‌گردند. در نقاط یاد شده به دنبال پایین بودن سطح زندگی و وجود زمینه‌های مختلف فقر، امکان به انحراف کشاندن نوجوانان و جوانان به چشم می‌خورد در چنین جوامعی یا در چنین محیط‌هایی نشانه‌هایی از بی‌ثباتی مشاهده می‌شود. ضعف قوانین و نبودن ممنوعیت‌های اجتماعی، باعث بسیاری از مفاسد در جامعه می‌گردند، که نه تنها در آن نقاط آثار نامطلوب بر جای می‌گذارند. بلکه نتایج و اثرات آن در سایر نقاط جامعه نیز منعکس می‌شود. عوامل محیطی نقش اساسی در گسترش فرهنگ خشونت در میانه گروه ویژه‌ای از مردم دارد. بعضی از عوامل که در این سطح با خشونت مرتبط هستند عبارتند از: فقر، در معرض خشونت رسانه‌ها قرار گرفتن، آزادی عمومی جوانان و ... محققان اثبات کرده‌اند جوانانی که در فقر زندگی می‌کنند و پایگاه اقتصادی - اجتماعی پایینی دارند احتمال بیشتری دارد که درگیر رفتارهای خشونت‌آمیز شوند. تحقیقات دیگر نشان داده است که در معرض خشونت رسانه‌ها قرار گرفتن به ویژه در دوران بچگی موجب رفتارهای پرخاشگرانه در فرد می‌شود. رسانه‌ها با نمایش فیلم و صحنه‌های پرخاشگرانه و خشونت‌آمیز ممکن است درک افراد از خشونت به عنوان یک رفتار هنجاری و معمولی و تقویت این ایده که خشونت یک استراتژی خوب و قابل قبول برای حل مشکلات است را تحت تأثیر قرار دهند. به علاوه وقتی که بزرگسالان نسبت به جوانان بی‌توجه و بی‌اعتنا شوند، موجب می‌گردد که جوانان نیز در ایجاد یک رابطه اساسی و مهم با بزرگسالان در جامعه با مشکل مواجه شوند و این فقدان رابطه به نوبه خود موجب از خود بیگانگی فرد گردیده و در نهایت احتمال رفتارهای بزهکارانه و خشونت‌آمیز او را افزایش می‌دهد (همان منبع، ۱۳۸۲: ۱۰۲ و ۱۰۳).

چارچوب نظری تحقیق

نظریه پردازان اجتماعی بر این عقیده‌اند که خشونت در ورزش به صورت خودکار کاهش نمی‌یابد. در واقع با قانون‌مند شدن رفتارهای اجتماعی و کنترل شدن نحوه بروز احساسات، ورزشکاران و هواداران، محیط ورزشی را مکان خوشایندی برای بروز اعمال

^۱ Clifford

و رفتارهای خشن خود می‌دانند. پدیده‌هایی نظیر حرفه‌ای‌گری در ورزش، تجاری‌سازی و جهانی شدن منجر به بروز نوع خاصی از خشونت ابزاری شده است که هدف آن رسیدن به نتیجه به هر شکل ممکن است. خبرگان بر این باورند که خشونت ورزشی در جوامع مدرن کنونی ادامه خواهد داشت زیرا ماهیت ورزش‌ها بر توسعه تنش است نه بر آرامش.

دلایل مختلفی برای بروز خشونت در عرصه مسابقات ورزشی وجود دارد، اما روانشناسان و جامعه‌شناسان معتقدند روحیه و خصوصیات فردی مهم‌ترین عامل است. دلیل دیگر ضعف‌های داور مسابقه است که موجب عصبی شدن بازیکنان و مسئولین یک تیم ورزشی و در نهایت پرخاشگری تماشاگران می‌شود. همچنین هیجان بازی و عقاید نژاد پرستانه نیز ممکن است عامل موثری در این زمینه باشد که سر آغاز درگیری‌های بزرگ بین بازیکنان می‌شود.

در عرصه فعالیت‌های ورزشی سه سطح برای بررسی تحلیل خشونت و پرخاشگری ملاحظه می‌شود.

۱. خشونت و پرخاشگری ورزشکاران در مسابقات و رقابت‌های ورزشی؛
۲. خشونت و پرخاشگری تماشاچیان و طرفداران تیم‌های ورزشی علیه ورزشکاران؛
۳. خشونت و پرخاشگری تماشاچیان رویدادهای ورزشی که در قالب هواداری از تیم‌های ورزشی بر علیه یکدیگر و گاه اموال و دارایی‌های عمومی انجام می‌شود؛

عوامل مختلف پرخاشگری و خشونت در ورزش نیز شامل موارد ذیل است:

۱. تاکید بیش از حد به برد و نتیجه؛
۲. تاثیر پذیری از مرییان و ورزشکاران پرخاشگر؛
۳. انگیزتگی بیش از حد؛
۴. فشار مطبوعات و رسانه‌های تصویری.

برخی از صاحب نظران، پرخاشگری^۱ را واکنشی غریزی به هجوم، ناکامی و رقابت برای دستیابی به منابع می‌دانند که عمدتاً از طریق برخورد بدنی تجلی می‌یابد. کوکس^۲ (۱۹۹۰) پرخاشگری را عملی می‌داند که هدف مستقیم آن صدمه و آسیب رساندن به دیگری است. لاور^۳ (۲۰۰۲) پرخاشگری را که محصول ناکامی^۴ است عملی می‌داند که به آسیب عمدی دیگران منتهی می‌شود. البته این آسیب ممکن است در انواع شیوه‌ها پیاده شود و حتی متضمن آزارهای روانی نظیر تحقیر، توهین و فحاشی نیز شود. تیلور^۵ (۲۰۰۴) نیز پرخاشگری را هر نوع عملی می‌داند که به قصد آسیب رساندن به دیگران انجام می‌گیرد. اریک فروم، همه اعمالی را که سبب آسیب رساندن به شخص، شیئی یا جانور دیگر می‌شود یا با چنین قصدی صورت گیرد پرخاشگری می‌نامد. اسمیت و بوند پرخاشگری را هر نوع رفتاری تعریف می‌کنند که به دیگری آسیب وارد می‌سازد (اسمیت و بوند، ۱۹۹۳).

بر اساس نظر بارون پرخاشگری کنشی است که شامل هر دو شکل آسیب رسانی بدنی و روانی است، جنبه تعمدی دارد، امری تصادفی به شمار نمی‌آید، تنها شامل افراد انسانی می‌گردد، و در آن آسیب رسانی به اشیاء مورد نظر نیست (۱۹۹۴)، به نقل از رحمتی، (۱۳۸۹). برکویتز نیز با تعریف پرخاشگری به عنوان آسیب رساندن عمدی به دیگری، می‌افزاید این آسیب ممکن است روانی یا

¹ Aggression

² Cox

³ Lauer

⁴ Frustration

⁵ Taylor

⁶ Smith and Bond

فیزیکی باشد. خشونت معمولاً براساس شدت آسیب از پرخاشگری متمایز می‌شود و کنشی است که عامل آن به عمد تلاش برای آسیب رسانی فیزیکی به دیگری می‌نماید (بروکویتز^۱، ۱۹۸۶، به نقل از رحمتی، ۱۳۸۹).

پرخاشگری در عرصه فعالیت‌های ورزشی به شکل ابزاری و بازتابی و یا کلامی و فیزیکی تجلی می‌یابد و از سوی افراد حاضر و شرکت کننده در رویدادهای ورزشی در قبال سایر بازیکنان، تماشاگران، مربیان، مقامات ورزشی، عامه مردم و اموال صورت می‌گیرد. ارونسون (۱۳۶۹) با تمایز بین دو نوع پرخاشگری، یعنی پرخاشگری ابزاری و بازتابی یا عاطفی، امکان وقوع هر دو را در عرصه ورزش متذکر می‌شود. پرخاشگری بازتابی^۲ با هدف آسیب فیزیکی یا روانی انجام می‌شود. هدف این نوع پرخاشگری آسیب رسانی است. پرخاشگری ابزاری^۳ ضرب و جرح و ایجاد درد و رنج، ابزاری برای دستیابی به هدف‌های گوناگونی مانند پاداش مادی، پیروزی، افتخار یا تحسین باشد. این نوع پرخاشگری، خشونتی غیراحساسی و هدف آن انجام وظیفه است.

لئونارد^۴ (۱۹۸۸) که به دو نوع پرخاشگری ابزاری و واکنشی توجه دارد بر این عقیده است که پرخاشگری ابزاری، غیرعاطفی^۵ و وظیفه محور^۶ است و پرخاشگری واکنشی که تحت تاثیر احساس می‌باشد، هدف آن آسیب رساندن است. مارش و همکارانش در دانشگاه آکسفورد نیز به دو نوع پرخاشگری، یعنی پرخاشگری واقعی و آیینی اشاره می‌کنند. اولی را اعمال خشونت جسمانی علیه دیگران تعریف می‌کنند و دومی را کنایی یا نمادین می‌نامند. پرخاشگری آیینی محصول توافق در مورد مجموعه ای از قواعد است که از گفته‌های شرکت کنندگان در آن می‌توان آن‌ها را استنباط کرد. قواعد درباره زمان مناسب حمله، شکل و اهداف حمله، و ختم آن است (ویلیامز و دیگران، ۱۳۷۹).

خشونت^۷ را می‌توان اعمال یک نیروی فیزیکی بر یک شی یا یک فرد یا یک گروه اجتماعی که به قصد یا بدون قصد سبب زیان یا تخریب دیگری شود، تعریف کرد. در این تعریف بعد روحی - روانی خشونت نادیده گرفته شده است و خشونت از لحظه شروع یک عمل فیزیکی مورد توجه بوده است اما نه فقط این عمل می‌تواند نوعی فشار و تهدید روانی و به همان اندازه و شاید مخرب باشد بلکه وجود پتانسیل خشونت نیز به نوبه خود می‌تواند به صورت یک فشار روحی خشونت برانگیز عمل کند.

پیشینه مطالعاتی تحقیق

تحقیقات داخلی

گلباغی (۱۳۹۷) در بررسی رابطه بین هویت فردی اجتماعی با عملکرد ورزشکاران نشان دادند میانگین متغیرهای حس رقابت جویی، اعتماد به نفس، و تعلق گروهی با توجه به سطح عملکرد ورزشی ورزشکاران اختلاف معنی داری پیدا می‌کرده است. همچنین هویت غالب در سطوح بالاتر از نوع اجتماعی و در سطوح پایین تر فردی بوده است. نهایتاً در سطوح بالاتر ورزشی همگنی بیشتری بین هویت فردی و اجتماعی مشاهده گردیده است. عبدی و بیگی (۱۳۹۷) در بررسی جرم شناختی جرایم ورزشی در ایران نشان دادند از بین ابعاد خشم، موقعیت‌های خشم انگیز، نگرش خصمانه و خشم بیرونی با رفتار ورزشی رابطه مثبت و معناداری دارد ولی بین خشم انگیزختگی و خشم درونی با رفتار ورزشی رابطه معناداری مشاهده نشده است. اسکندر نژاد و حیدری (۱۳۹۷) در بررسی میزان پرخاشگری و خشم رقابتی در زنان ورزشکار رشته‌های تیمی و انفرادی دانشگاه علوم پزشکی تبریز نشان دادند که میزان پرخاشگری در بین ورزشکاران رشته‌های انفرادی بطور معنی داری بیشتر از ورزشکاران رشته‌های تیمی است. از لحاظ میزان خشم رقابتی در بین ورزشکاران رشته‌های تیمی و ورزشکاران رشته‌های انفرادی تفاوت معنی داری ندارد. طالب تبریزی (۱۳۹۷) در بررسی رابطه ابعاد

^۱ Berkowitz

^۲ Reactive/ Reflexive Aggression

^۳ Instrumental Aggression

^۴ Leonard

^۵ Non- Emotional

^۶ Task- Oriented

^۷ Violence

خشتم با رفتار ورزشی در دانشجویان رزمی کار نشان دادند متغیرهای موقعیت‌های خشتم انگیز، نگرش خصمانه و خشتم بیرونی قدرت پیش بینی رفتار ورزشی را دارند ولی متغیرهای خشتم انگیزتگی و خشتم درونی قدرت پیش بینی رفتار ورزشی را ندارند.

صدرمحمدی و انصاری (۱۳۹۶) در بررسی عوامل موثر بر بروز وندالیسم در ورزش فوتبال در ایران و بررسی ۳۸۴ نفر تماشاچیان حاضر در ورزشگاه ها، نشان دادند که رفتارهای پرهنجار می‌تواند بر وندالیسم در ورزش فوتبال در ایران تاثیر معناداری داشته باشد.

تحقیقات خارجی

هایهورست و همکاران^۱ (۲۰۱۴) در بررسی روابط جنسیتی، خشونت مبتنی بر جنسیت و ورزش برای توسعه و صلح: سوالات، نگرانی‌ها و هشدارهای ناشی از اوگاندا نشان دادند در میان کارکنان سازمان غیر دولتی و مدرسان هنرهای رزمی نشان می‌دهد که مشارکت جوانان در برنامه‌های هنرهای رزمی، هنجارهای جنسیتی را به چالش می‌کشد و اعتماد آن‌ها را افزایش می‌دهد. با این حال، رها کردن پسران و مردان از برنامه‌ها، همراه با غفلت فرهنگی دختران هنرهای رزمی، ممکن است به وابستگی دختران کمک کند. داده‌ها نشان داد که مردان جوان همچنین اهداف خشونت خانگی بودند. به طور کلی، استدلال می‌شود که کشف تاثیرات رابطه‌ای جنسیتی در زمینه SGD و ورزش برای توسعه و زمینه صلح به طور گسترده‌ای لازم است. ورتومن و همکاران^۲ (۲۰۱۷) در بررسی تأثیر خشونت میان فردی در ورزش جوانان در مورد روانپزشکی بزرگسالان و بررسی اینترنتی ۴۰۴۳ نفر نمونه از بزرگسالان، قبل از حضور در ورزش سازمان یافته قبل از ۱۸ سال (۴۰۴۳ نفر) نشان دادند تمام سه نوع خشونت شدید میان فردی (روانی، جسمی و جنسی) به طور معناداری با نمره کل و خرده مقیاس موجودی علامت اختصاری کوتاه بوده است. این اثر پس از کنترل برای نمونه‌های اجتماعی و همچنین ناتوانی گرایش جنسی، ناسازگار است. تجربه دوران کودکی در خارج از ورزش، ترومای اخیر و سابقه خانوادگی مشکلات روحی نیز تاثیرگذار هستند. تجربه خشونت میان فردی در ورزش جوانان با مشکلات سلامت روان در بزرگسالی همراه است. این یک یافته مهم در مورد در نظر گرفتن سیاست حمایت از کودک در ورزش است.

پرت و فورتر^۳ (۲۰۱۷) در بررسی شیوع خشونت بین فردی بر علیه ورزشکاران در زمینه ورزش نشان دادند که نیاز به یک تصویر کلی از خشونت عاجل از ورزشکاران از همتایان خود وجود دارد. در عین حال، نگاه دقیق تر به شرایط قربانی کردن، مانند وب، وضعیت بازی، ابتکارات ورزشی یا هر وضعیت دیگر مرتبط با زمینه ورزشی (به عنوان مثال، احزاب تیم) باید بیشتر بررسی شود. یکی دیگر از مسائل جالب در مطالعه خشونت بین همسالان در زمینه مسائل ورزشی، مسئله خشونت در فضا (در یک مسابقه) است که اغلب عادی، تحمل یا پذیرفته شده و گاهی اوقات در مطالعات گنجانده نمی‌شود، زیرا به عنوان یک شکل واقعی خشونت محسوب نمی‌شود، بلکه به عنوان بخشی از بازی این مسئله می‌تواند هنگام تحلیل داده‌های شایع مسئله بزرگی باشد و در مورد تعریف خشونت نسبت به ورزشکاران در ورزش و اجرای آن در پرسشنامه‌های رایج، باید کار با بازتاب بیشتری صورت گیرد. علاوه بر این، ماهیت این ورزش می‌تواند تا حد زیادی تحت تأثیر خشونت‌های ورزشکاران قرار گیرد، به خصوص برای خشونت فیزیکی. او برین و همکاران^۴ (۲۰۱۸) در بررسی مصرف الکل، مردانگی، و خشونت مرتبط با الکل و رفتار ضد اجتماعی در افراد ورزشکار نشان دادند رفتار پرخاشگرانه الکلی و رفتار ضد اجتماعی در دانشگاه‌های انگلیسی یک مشکل است و با نوشیدن بیش از حد ارتباط دارد. مداخلاتی که موجب کاهش مصرف الکل، هنجارهای مردانه و خشونت درونی ورزشی می‌شود، می‌تواند در کاهش ابتلا به الکل و رفتارهای ضد اجتماعی در ورزشکاران انگلیسی موثر باشد. نیوسان و همکاران^۵ (۲۰۱۸) در بررسی فوتبال در برزیل: پیوند اجتماعی

¹ Hayhurst et al

² Vertommen et al

³ Parent and Fortier

⁴ O'Brien et al

⁵ Newson et al

و خشونت گروه بین گروهی نشان دادند که برای کاهش خشونت و سایر اشکال خشونت‌های میان گروهی می‌توان تلاش کرد تا احساسات گروه‌های افراطی مرتبط با همجوشی هویت را به شیوه‌های صلح‌آمیزتر تحریک کند.

سوالات تحقیق

خشونت و پرخاشگری در ورزش به ورزشکاران محدود نمی‌شود و یکی از مشکلات ورزش در جوامع فعلی خشونت و پرخاشگری تماشاچیان بویژه در ورزش فوتبال می‌باشد. چه بسیار انسان‌هایی که در هنگام تماشای یک مسابقه ورزشی جان خود را از دست داده یا جراحات‌های خطرناکی را متحمل شده‌اند. تحریک کلامی یا بدنی از سوی دیگران یکی از نیرومندترین علت‌های پرخاشگری انسان است. ما معمولاً به مقابله بر می‌خیزیم و همان پرخاشگری، یا حتی اندکی بیشتر را که دریافت کرده‌ایم، به پرخاش کننده بر می‌گردانیم. برتری نمایی، انتقاد تند و غیرموجه و اظهارات اهانت آمیز، می‌توانند از جمله محرک‌هایی باشند که پرخاشگری را برانگیخته می‌کنند. اثرات خشونت رسانه‌ای می‌تواند در بافت الگوی عمومی پرخاشگری فوراً درک شود. این الگو حاکی از آن است که هم عوامل شخصی و هم عوامل موقعیتی بر حالت‌های درونی افراد تاثیر دارند و این حالت‌های درونی به نوبه خود ارزیابی‌های افراد را از یک موقعیت مورد نظر و تصمیم آن‌ها در مورد اینکه چگونه رفتار کنند، شکل می‌دهد. در معرض مکرر قرار گرفتن خشونت رسانه‌ای می‌تواند سوگیری انتظار خصمانه ایجاد کند و باعث می‌شود افراد پرخاشگرتر شوند. علل خشونت و انحرافات ورزشی در دنیای پر شتاب معاصر، فرصت مناسبی است برای سازمان‌های که به خوبی آن را نمی‌شناسند و به کار می‌گیرند. در عین حال تهدیدی جدی برای سازمان‌هایی است که به تحولات محیطی کم توجه بوده و آن را نمی‌شناسند. گسترش علل خشونت و انحرافات ورزشی و تجربه انسان در گوشه و کنار جهان شده که می‌توانند به ایده‌های تازه‌ای دست یابند و فرصت‌های جدید را شناسایی نمایند بدون استفاده از علل خشونت و انحرافات ورزشی امکان دسترسی به انواع مختلف اطلاعات جهت آغاز فعالیت وجود نخواهد داشت.

روش پژوهش

با توجه به مرور ادبیات و هدف تحقیق، علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران با رویکرد آینده پژوهی (مورد مطالعه رشته فوتبال)، پرداخته شده است. در بخش کیفی پژوهش جامعه آماری، اساتید و خبرگان ورزش کشور می‌باشد. فهرست جامعه آماری با نظر استاد راهنما تهیه شد، که دارای ویژگی‌های مشترک زیر در این تحقیق می‌باشند:

۱. با علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران آشنا باشد؛
۲. حداقل در یک مورد از خروجی‌های عملکرد بر علل خشونت و انحرافات ورزشی کشور همکاری داشته باشد؛
۳. حداقل یک مورد از موارد مرتبط با علل خشونت و انحرافات ورزشی را انجام داده باشد.

در مجموع با ۱۰ نفر از اساتید و خبرگان مصاحبه شد که به روش گلوله برفی انتخاب شده بودند. در بخش کمی جامعه آماری دانشجویان دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات در نظر گرفته شدند که تعداد ۱۰ نفر گزارش شده است. حجم نمونه در بخش فازی پژوهش که شامل اعضای هیات علمی دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات و دانشجویان این دانشگاه می‌باشد بعد از مشاوره با استاد راهنما ۲۰ نفر تعیین شدند که پس از ریزش تعداد ۱۵ نفر می‌باشند.

در تحلیل کیفی، مصاحبه‌های انجام گرفته از طریق کدگذاری باز و کدگذاری محوری دسته بندی‌هایی انجام شده که منجر به شناسایی مفاهیم و مولفه‌های مربوط عوامل علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران در دانشکده تربیت بدنی و روانشناسی دانشگاه

آزاد اسلامی واحد علوم و پژوهشات تهران شده است. در ادامه هر کدام از ابعاد همراه با جدول کدگذاری باز و محوری و نیز تفسیر آن به صورت جداگانه ارائه شده است.

جدول ۱- کد داده مصاحبه در مورد علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران در بخش عوامل محیطی

کد محوری	کد باز	کد مصاحبه شوندگان
عوامل محیطی	عوامل سخت‌افزاری ورزشگاه	I9, I8, I10
	عوامل نرم‌افزاری ورزشگاه	I3, I5, I6, I7
	وضعیت تیم	I1, I2, I4
	تقلید با واکنش تماشاگران دیگر تیم‌ها	I1, I3, I6

جدول ۲- کد داده مصاحبه در مورد علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران در بخش عوامل فردی

کد محوری	کد باز	کد مصاحبه شوندگان
عوامل فردی	مسائل فردی و روانشناختی	I5, I6, I7, I8 I9, I10,
	وضعیت مربی و بازیکنان	I1, I2, I3, I4

جدول ۳- کد داده مصاحبه در مورد علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران در بخش عوامل نهادی

کد محوری	کد باز	کد مصاحبه شوندگان
عوامل نهادی	تبعیض فرهنگی	I4, I5, I8, I2 I3,
	تعصب فرهنگی	I1, I6, I7, I8 I9, I10,

جدول ۴- کد داده مصاحبه در مورد علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران در بخش عوامل سازمانی

کد محوری	کد باز	کد مصاحبه شوندگان
عوامل سازمانی	عوامل رسانه‌ای	I1, I6, I7, I8 I9, I10,
	مسائل داوری	I3, I5, I2, I4

یافته‌های تحقیق

بررسی نرمال بودن متغیرهای اصلی پژوهش

در بخش کمی پژوهش به بررسی نرمال بودن متغیرهای اصلی پژوهش با استفاده از آزمون کولموگروف - اسمیرنف پرداخته می‌شود.

متغیرهای پژوهش دارای توزیع نرمال می‌باشد: H_0

متغیرهای پژوهش دارای توزیع نرمال نمی‌باشد: H_1

جدول ۵- آزمون کولموگروف - اسمیرنف برای متغیرهای پژوهش

عوامل	تعداد	آماره آزمون	سطح معنی داری
عوامل محیطی	۱۵	۱/۱۳۶	۰/۱۵۱
عوامل سازمانی	۱۵	۱/۲۲۴	۰/۱
عوامل فردی	۱۵	۰/۹۷۴	۰/۲۹۹
عوامل نهادی	۱۵	۱/۲۰۷	۰/۱۱۹

با توجه به جدول شماره (۵) مربوط به آزمون کولموگروف - اسمیرنف متغیرهای اصلی پژوهش مشاهده می‌شود که مقدار سطح معنی داری بدست آمده برای هر متغیر بالاتر از ۰/۰۵ می‌باشد، در نتیجه فرض صفر پذیرفته می‌شود. بنابراین متغیرهای پژوهش در

نمونه مورد بررسی دارای توزیع نرمال می‌باشد. حال می‌توان از روش‌های پارامتریک برای بررسی سوالات پژوهش حاضر استفاده نمود.

سوال اول مهم‌ترین علل بروز خشونت و انحرافات ورزشی در ایران چیست؟

در راستای سوال فوق با انجام مطالعه پیشینه پژوهش و انجام مصاحبه اولیه ۴ عامل شناخته شد. که این عامل‌ها عبارتند از: عوامل موثر سازمانی، عوامل موثر نهادی، عوامل موثر محیط و عوامل موثر فردی. بعد از شناسایی ۴ عامل، شاخص‌های مربوط به هر بعد شناسایی شد. در مرحله بعد تحلیل عاملی اکتشافی برای هر بعد از عوامل انجام یافت که نتایج به شرح زیر است:

جدول ۶- نتایج تحلیل عاملی اکتشافی متغیر عوامل موثر محیطی

سوال	بعد	KMO	سطح معنی‌داری آزمون بارتلت	ضرایب تعیین سوالات	میزان تبیین واریانس
۱	عوامل موثر محیطی	۰/۸۹۵	۰/۰۰۰	۰/۷۷۶	۷۶/۸۶۹

نتایج تحلیل عاملی اکتشافی برای متغیر عوامل موثر محیطی نشان می‌دهد که میزان شاخص KMO بالاتر از ۰/۶ بوده و به این ترتیب کفایت نمونه‌گیری برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی وجود دارد، همچنین میزان سطح معنی‌داری آماره بارتلت کمتر از پنج صدم می‌باشد که بیانگر مناسب بودن ساختار داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی است، به این معنا که وجود ارتباط مناسب بین ساختار داده‌ها تأیید می‌شود. همچنین نتایج نشان داد که میزان اشتراکات سوالات (ضرایب تعیین سوالات) بالاتر از ۰/۵ است و نیازی به حذف سوالات نمی‌باشد. میزان تبیین واریانس متغیر عوامل موثر محیطی نیز در حدود ۷۶ درصد می‌باشد.

جدول ۷- نتایج تحلیل عاملی اکتشافی متغیر عوامل موثر فردی

سوال	بعد	KMO	سطح معنی‌داری آزمون بارتلت	ضرایب تعیین سوالات	میزان تبیین واریانس
۱	عوامل موثر محیطی	۰/۸۷۲	۰/۰۰۰	۰/۵۲۴	۷۴/۲۷۱

نتایج تحلیل عاملی اکتشافی برای متغیر عوامل موثر فردی نشان می‌دهد که میزان شاخص KMO بالاتر از ۰/۶ بوده و به این ترتیب کفایت نمونه‌گیری برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی وجود دارد، همچنین میزان سطح معنی‌داری آماره بارتلت کمتر از پنج صدم می‌باشد که بیانگر مناسب بودن ساختار داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی است، به این معنا که وجود ارتباط مناسب بین ساختار داده‌ها تأیید می‌شود. همچنین نتایج نشان داد که میزان اشتراکات سوالات (ضرایب تعیین سوالات) بالاتر از ۰/۵ است و نیازی به حذف سوالات نمی‌باشد. میزان تبیین واریانس متغیر عوامل موثر فردی نیز در حدود ۷۴ درصد می‌باشد.

جدول ۸- نتایج تحلیل عاملی اکتشافی متغیر عوامل موثر نهادی

سوال	بعد	KMO	سطح معنی‌داری آزمون بارتلت	ضرایب تعیین سوالات	میزان تبیین واریانس
۱	عوامل موثر نهادی	۰/۸۰۲	۰/۰۰۰	۰/۸۶۸	۷۸/۰۱۲

نتایج تحلیل عاملی اکتشافی برای متغیر عوامل موثر نهادی نشان می‌دهد که میزان شاخص KMO بالاتر از ۰/۶ بوده و به این ترتیب کفایت نمونه‌گیری برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی وجود دارد، همچنین میزان سطح معنی‌داری آماره بارتلت کمتر از پنج صدم می‌باشد که بیانگر مناسب بودن ساختار داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی است، به این معنا که وجود ارتباط مناسب بین ساختار داده‌ها تأیید می‌شود. همچنین نتایج نشان داد که میزان اشتراکات سوالات (ضرایب تعیین سوالات) بالاتر از ۰/۵ است و نیازی به حذف سوالات نمی‌باشد. میزان تبیین واریانس متغیر عوامل موثر نهادی نیز حدود ۷۸ درصد می‌باشد.

جدول ۹- نتایج تحلیل عاملی اکتشافی متغیر عوامل موثر سازمانی

سوال	بعد	KMO	سطح معنی داری آزمون بارتلت	ضرایب تعیین سوالات	میزان تبیین واریانس
۱	عوامل موثر نهادی	۰/۶۳۴	۰/۰۰۰	۰/۵۶۶	۶۴/۶۷۱

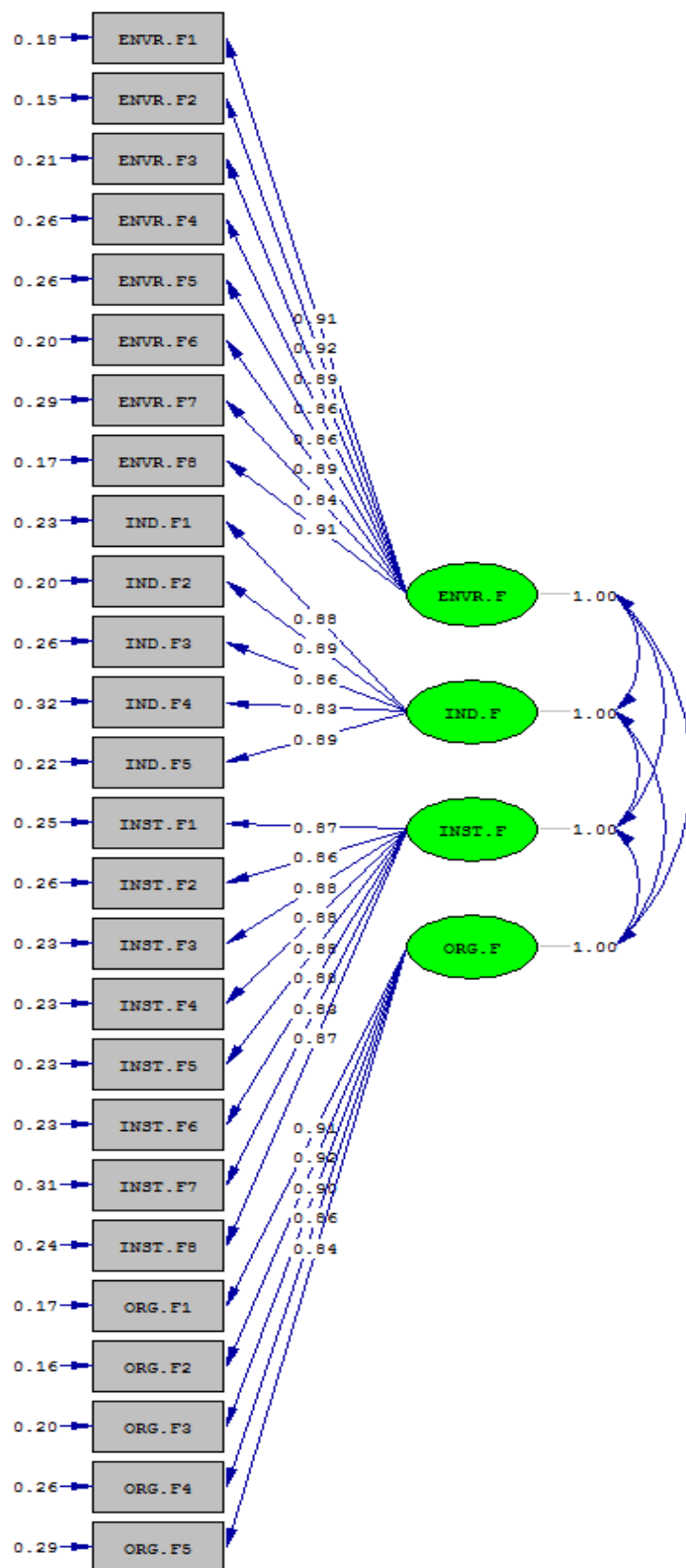
نتایج تحلیل عاملی اکتشافی برای متغیر عوامل موثر سازمانی نشان می‌دهد که میزان شاخص KMO بالاتر از ۰/۶ بوده و به این ترتیب کفایت نمونه‌گیری برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی وجود دارد، همچنین میزان سطح معنی‌داری آماره بارتلت کمتر از پنج صدم می‌باشد که بیانگر مناسب بودن ساختار داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی است، به این معنا که وجود ارتباط مناسب بین ساختار داده‌ها تائید می‌شود. همچنین نتایج نشان داد که میزان اشتراکات سوالات (ضرایب تعیین سوالات) بالاتر از ۰/۵ است و نیازی به حذف سوالات نمی‌باشد. میزان تبیین واریانس متغیر عوامل موثر سازمانی نیز در حدود ۶۴ درصد می‌باشد. در ادامه با استفاده از تحلیل عاملی تائیدی به بررسی میزان همبستگی شاخص‌های با عوامل موثر در قالب مدل اندازه‌گیری پژوهش پرداخته می‌شود:

جدول ۱۰- نتایج تحلیل عاملی تائیدی برای متغیرهای چهارگانه

سوال یا سازه	میزان همبستگی با متغیر مکنون (بارعاملی)	آماره تی	نتیجه
عوامل محیطی	۰/۹۱	۱۲/۳۱	تائید
عوامل فردی	۰/۸۸	۱۰/۶۸	تائید
عوامل نهادی	۰/۸۷	۱۰/۴۶	تائید
عوامل سازمانی	۰/۹۱	۱۱/۳۱	تائید

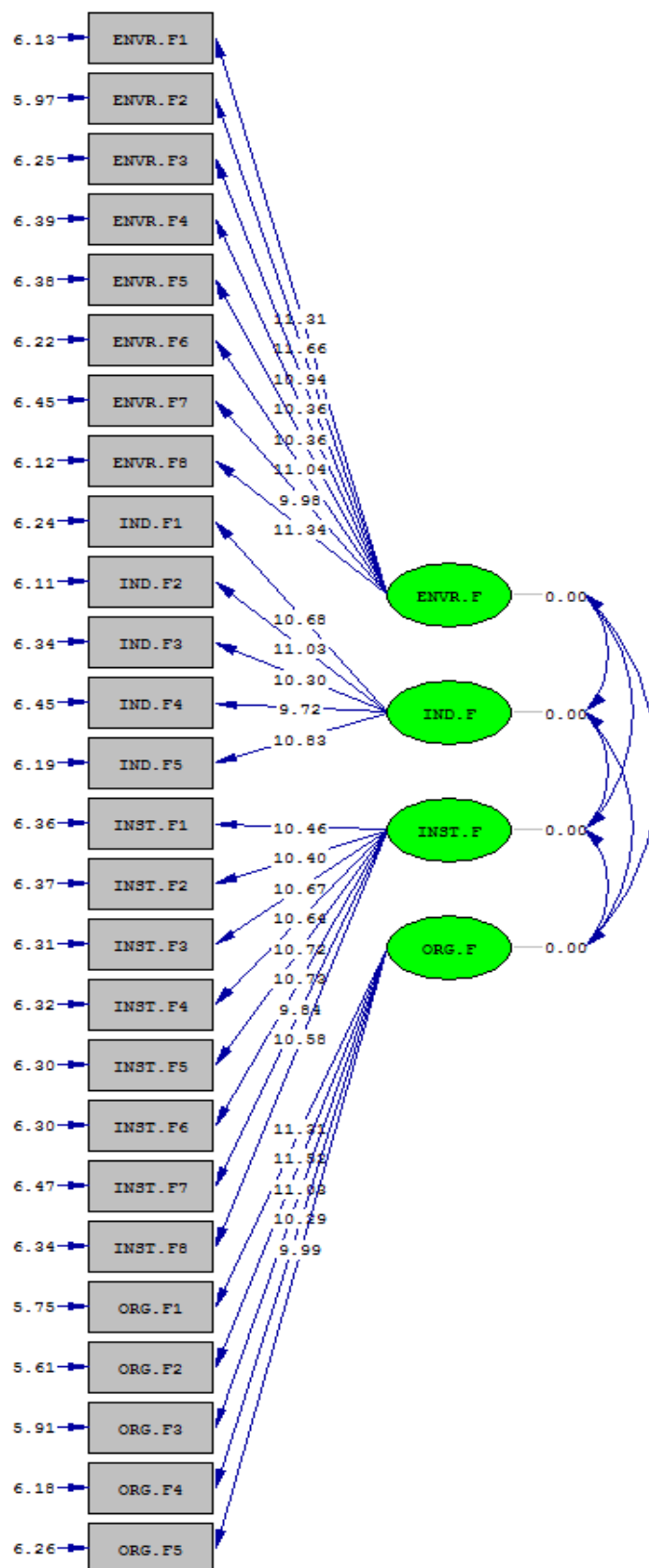
با توجه به نمودارها مشاهده می‌شود که کلیه سوالات مربوط به متغیرها دارای ضرایب همبستگی معنی‌داری با متغیرهای مکنون هستند چرا که میزان آماره تی بالاتر از ۱/۹۶ می‌باشد. در ادامه به بررسی شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران پرداخته می‌شود.

پس از آن که برآورد پارامترها برای یک مدل تدوین شده و مشخص به دست آمدند باید تعیین شود که داده‌ها تا چه حد با مدل برازش دارند یعنی تا چه اندازه مدل نظری به وسیله داده‌های نمونه حمایت می‌شود. تعدادی آزمون برای این موضوع که مدل تا چه حد روابط مشاهده شده بین متغیرهای قابل اندازه‌گیری را توصیف می‌نماید به کار می‌رود. جدول زیر معرف انواع شاخص‌های برازش و معنی‌داری مدل می‌باشد.

Chi-Square=350.97, df=293, P-value=0.01130, RMSEA=0.046

نمودار ۱-مدل اندازه گیری عوامل موثر در حالت استاندارد

Chi-Square=350.97, df=293, P-value=0.01130, RMSEA=0.046

نمودار ۲- مدل اندازه گیری عوامل موثر در حالت اعداد معنی داری

جدول ۱۱- شاخص‌های معنی داری و برازش مدل

نتیجه	میزان در مدل	بrazنده است اگر	اختصار	نام شاخص	شاخص‌های معنی
تائید	۰/۰۴۶	کوچک‌تر از ۰/۱ باشد	RMSEA	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	
تائید	۱/۹۷	مساوی و کوچک‌تر از ۵ باشد	$\frac{\chi^2}{d_f}$	کای اسکوربه درجه آزادی	
تائید	۰/۸۷	بزرگ‌تر از ۰/۸ باشد	GFI	شاخص نیکویی برازش	شاخص‌های برازش
تائید	۰/۹۷	بزرگ‌تر از ۰/۸ باشد	NNFI	شاخص برازش هنجارنشده	
تائید	۰/۹۵	بزرگ‌تر از ۰/۸ باشد	NFI	شاخص برازش هنجار شده	
تائید	۰/۹۷	بزرگ‌تر از ۰/۸ باشد	CFI	شاخص برازش تطبیقی	
تائید	۰/۹۷	بزرگ‌تر از ۰/۸ باشد	IFI	شاخص برازش افزایشی	

با توجه به نتایج در جدول شماره (۱۱) که به شاخص‌های معنی داری و برازش مدل پرداخت و همچنین نتایج بدست آمده می‌توان گفت که مدل پژوهش از نظر شاخص‌های معنی داری و برازش مورد تائید است. به این ترتیب و با توجه به نتایج بدست آمده می‌توان نتیجه گرفت که عوامل موثر سازمانی، عوامل موثر نهادی، عوامل موثر محیطی و عوامل موثر فردی عوامل موثر بر علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران در دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات است. سوال دوم عوامل پیشران و کلیدی بر خشونت و انحرافات ورزشی در افق ۱۴۰۴ چیست؟

جدول ۱۲- آزمون تی متغیر عوامل پیشران و کلیدی در افق ۱۴۰۴

اختلاف میانگین	سطح معنی داری	آماره t	میانگین	درجه آزادی	عوامل فردی
۱/۰۱۰۷۵	۰/۰۰۰	۲۳/۴۱	۴/۰۱۰۸	۱۵	

جهت بررسی سوالات دوم پژوهش از آزمون تی تک نمونه‌ای کمک گرفته شده است. میانگین هر فرد برای متغیر عوامل فردی توسط آزمون تی با میانگین مورد انتظار مقایسه می‌شود. میانگین عوامل فردی با میانگین مورد انتظار تفاوت معنی داری دارد چون سطح معنی داری آزمون تی کوچکتر از پنج صدم می‌باشد. میانگین عوامل فردی برابر ۴/۰۱۰۸ می‌باشد که به اندازه ۱/۰۱۰۷۵ بیشتر از میانگین مورد انتظار می‌باشد. بنابراین عامل موثر فردی بر علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران در دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تاثیر دارند.

سوال سوم سناریوهای محتمل در علل خشونت و انحرافات ورزشی در افق ۱۴۰۴ کدامند؟

جدول ۱۳- آزمون تی متغیر سناریوهای محتمل در افق ۱۴۰۴

اختلاف میانگین	سطح معنی داری	آماره t	میانگین	درجه آزادی	عوامل نهادی
۰/۸۳۶۰۲	۰/۰۰۰	۲۱/۵۷۸	۳/۸۳۶	۱۵	

میانگین عوامل نهادی با میانگین مورد انتظار تفاوت معنی داری دارد چون سطح معنی داری آزمون تی کوچکتر از پنج صدم می‌باشد. میانگین عوامل نهادی برابر ۳/۸۳۶ می‌باشد که به اندازه ۰/۸۳۶۰۲ بیشتر از میانگین مورد انتظار می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت که عوامل موثر نهادی به عنوان مهمترین سناریو محتمل بر علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران در دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تاثیر دارند.

سوال چهارم: راهبردهای مورد نیاز در جهت نیل به سناریوی مطلوب بروز خشونت در افق ۱۴۰۴ با توجه به وضعیت حال و آینده

کدامند؟

جدول ۱۴-آزمون فریدمن برای اولویت بندی راهبردهای موثر بر سناریو مطلوب در افق ۱۴۰۴

سطح معنی داری	درجه آزادی	کای دو	میانگین رتبه	
۰/۰۰۰	۳	۳۷/۵۲۳	۳/۰۴	عوامل محیطی
			۲/۷۲	عوامل فردی
			۲/۲۰	عوامل نهادی
			۲/۰۴	عوامل سازمانی

با توجه به جدول شماره (۱۴) مشاهده می‌شود که مقدار سطح معنی داری بدست آمده کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد در نتیجه بین میانگین رتبه‌های ابعاد عوامل اثرگذار تفاوت معنی داری وجود دارد. با توجه به میانگین رتبه‌ها، بالاترین رتبه را به ترتیب ابعاد عوامل سازمانی، عوامل نهادی، عوامل فردی و عوامل محیطی دارا می‌باشد.

نتیجه‌گیری

در بین فعالیت‌های گوناگون ورزشی، بی‌تردید ورزش فوتبال پرطرفدارترین، پر مشارکت‌ترین، و پربیننده‌ترین فعالیت و رشته ورزشی به شمار می‌آید. گسترش فوتبال که موج آن پیوسته رو به افزایش است، مرزهای جغرافیایی، نژادی، قومی، سیاسی و عقیدتی را در نور دیده و بیش از پیش مردم نقاط مختلف دنیا را دچار تب مشترکی به نام فوتبال کرده است. نتایج نشان داد ۴ عامل شناخته شد که عبارتند از: عوامل سازمانی، عوامل نهادی، عوامل محیطی و عوامل فردی. نتایج تحلیل عاملی برای عوامل چهارگانه شناسایی شده بیانگر این موضوع است که میزان شاخص KMO بالاتر از ۰/۶ بوده و به این ترتیب کفایت نمونه‌گیری برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی وجود دارد، همچنین میزان سطح معنی داری آماره بارتلت کمتر از پنج صدم می‌باشد که بیانگر مناسب بودن ساختار داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی است، به این معنا که وجود ارتباط مناسب بین ساختار داده‌ها تأیید می‌شود. پس از انجام تحلیل عاملی تأییدی نیز مشاهده شد که کلیه سوالات مربوط به متغیرها دارای ضرایب همبستگی معنی داری با متغیرهای مکنون هستند. همچنین بررسی شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری عوامل موثر بر انتخاب علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران نیز نشان دهنده این موضوع است که مدل پژوهش از نظر شاخص‌های معنی داری و برازش مورد تأیید است. به این ترتیب و با توجه به نتایج بدست آمده می‌توان نتیجه گرفت که عوامل موثر سازمانی، عوامل موثر نهادی، عوامل موثر محیطی و عوامل موثر فردی، عوامل موثر بر انتخاب علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران در دانشکده تربیت بدنی و روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران است. نتایج این سوال با نتایج پژوهش‌های گلباغی (۱۳۹۷) پژوهشی را با نام رابطه بین هویت فردی اجتماعی با عملکرد ورزشکاران و او برین و همکاران^۱ (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان مصرف الکل، مردانگی، و خشونت مرتبط با الکل و رفتار ضد اجتماعی در افراد ورزشکار پرداختند همسو است و با نتایج این پژوهش‌ها مطابقت دارد.

موقعیت تیم‌های فوتبال، ناکامی یا کامیابی آنها در سطوح مختلف ملی و بین‌المللی اهمیت فراوانی بین مردم دنیا پیدا کرده است. در دهه‌های اخیر تحلیل‌گران اجتماعی و فرهنگی مبادرت به پژوهش درباره‌ی آداب، مناسک، ارزش‌ها و الگوهای اجتماعی رایج در ورزش فوتبال در جوامع گوناگون نموده‌اند. از جمله مسائل حائز اهمیتی که در دهه‌های اخیر مورد توجه اندیشمندان اجتماعی و جامعه‌شناسان قرار گرفته است، بررسی و تبیین رویدادها و حوادث خشونت بار مربوط به فوتبال است. برخی از تماشاگران یا طرفداران تیم‌های ورزشی از پرداختن به اعمال و رفتار خشونت‌آمیز ابایی ندارند و مبادرت به پرتاب اشیایی به سوی ورزشکاران، مریبان، و داوران می‌کنند، اموال و تأسیسات ورزشگاه‌ها را تخریب می‌کنند، آشوب‌های خیابانی به راه می‌اندازند و با سایر تماشاگران و هواداران تیم‌های رقیب به نزاع می‌پردازند. در برخی موارد هواداران ناکام، کینه‌توز، و کجرو مبادرت به آزار، ضرب و جرح و حتا

^۱ O'Brien et al

قتل ورزشکاران می‌کنند. بارزترین نمونه‌ی این نوع خشونت، اوباشگری در ورزش فوتبال است. در انگلستان، هولیگان‌ها (اوباش) با روحیات و افکار تعصب‌آمیز نسبت به تیم‌های فوتبال مورد علاقه‌ی خود به وجود آورنده وقایع فاجعه‌آمیز بسیاری در ورزشگاه‌ها بوده‌اند. در سایر کشورها نیز گاه و بیگاه می‌توان تجلی خشونت‌های رفتاری در مسابقه‌های فوتبال را شاهد بود. به نظر برخی از پژوهشگران، در بین فعالیت‌های ورزشی تنها ورزش فوتبال است که سبب ایجاد اوباشگری به مفهوم مرسوم آن می‌شود.

خشونت و اوباشگری در فوتبال تقریباً از آغاز رواج این رشته ورزشی همزاد و همراه آن بوده است. اما، به رغم این پیشینه‌ی طولانی، توجه به منشاء و عامل‌های بروز رفتار خشونت‌آمیز بین طرفداران تیم‌های فوتبال از دهه ۶۰ میلادی نظر اصحاب علوم اجتماعی را به خود جلب کرد. اما واقعیت اصلی این پدیده کماکان با روشنگری چندانی مواجه نبوده است. با توجه به ماهیت متمایز منشاء رفتاری گروه‌های مختلف تماشاگران در کشورهای مختلف، احتمالاً دستیابی به چارچوبی مشخص ناممکن یا نامناسب خواهد بود. عامل‌های جامعه‌شناسانه و حتا روان‌شناسانه موجود در رفتار خشونت‌آمیز فوتبال در هر کشور با کشور دیگر متفاوت است. بنابراین دلیلی ندارد تصور شود جوانانی که در کشورهای مختلف از چنین عرصه‌ای استفاده می‌کنند، جملگی درگیر بازی مشابهی هستند، یا اینکه انگیزش‌های فردی و جلوه‌های روان‌شناسانه‌ی یک تیپوس ایتالیایی ضرورتاً با یک هولیگان انگلیسی همسو و مشابه باشد. مروری بر تحقیقات انجام شده در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که خرده فرهنگ طرفداران فوتبال از نظر فرهنگی و جغرافیایی، با وجود برخی شباهت‌ها، تفاوت‌های چشمگیری با یکدیگر دارند. با این حال، در چارچوب فرایند جهانی شدن امکان تشخیص پیوستارهایی بین طرفداران فوتبال در کشورهای مختلف وجود دارد. در عین حال، به تدریج در چارچوب برگزاری رویدادهای بین‌المللی بین تیم‌های باشگاهی و ملی فوتبال نشانه‌هایی از دادوستدهای فرهنگی بین طرفداران فوتبال ظاهر شده است. گروه‌های اوباش اروپای شمالی تمایل به تقلید از الگوهای بریتانیایی به شکل بومی و محلی دارند؛ همین گرایش را در میان طرفداران فوتبال در ایتالیا و اسپانیا نیز می‌توان مشاهده کرد. در اروپای شمالی نیز طرفداران فوتبال دادوستدهای فرهنگی قابل توجهی با طرفداران فوتبال در آمریکای جنوبی دارند و این تأثیرپذیری را می‌توان در سرودها و شعارهای آنان ملاحظه نمود.

بحث در مورد ماهیت و گستره خشونت و پرخاشگری بین تماشاگران فوتبال به تدریج رنگ و بویی مناقشه برانگیز به خود گرفته است. این امر در تعارض حاکم بر دیدگاه = مربوط به خشونت و اوباشگری ورزش در ویژه‌نامه مجله جامعه‌شناسی نیز مشهود است، که نظریه پردازان روی کردهای مختلف را در نهایت امر به خودداری از ادامه‌ی بحث کشاند. آنچه که می‌توان در مقام جمع‌بندی مورد تأکید قرار داد این است که خشونت و پرخاشگری مانند سایر پدیده‌های اجتماعی، از جامعه‌ای به جامعه‌ی دیگر و در قالب فرهنگی مختلف دارای تفاوت‌های اساسی است و نیاز به بررسی بیشتر و عمیق‌تر دارد. سخن آخر اینکه، علیرغم عدم وجود معضل اجتماعی ناشی از رفتار طرفداران فوتبال در ایران، ضرورت دارد قبل از تبدیل حرکات و رفتار خشونت‌آمیز و پرخاشجویانه گاه و بیگاه برخی از طرفداران فوتبال به معضلی اجتماعی، که شواهد چند ساله اخیر بر نشانه‌هایی از آن هنگام برگزاری برخی مسابقه مهم و ملی دلالت دارد، برای ارتقای ظرفیت‌های فرهنگی رفتار طرفداران فوتبال برنامه‌ریزی‌های مناسب طراحی و اجرا گردد.

پیشنهادات تحقیق

با توجه به اینکه یافته‌های پژوهش حاضر در راستای بررسی علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران با رویکرد آینده پژوهی در رشته فوتبال است، توجه کمتری به موانع مدیریتی شده است که نیازمند شناسایی جذب مدیران با توانایی‌های فردی بالا و توانمندی‌های علمی و تجربه و تخصص؛

انجام مصاحبه‌های مختلف و روانشناسانه هنگام جذب لیدرهای ورزشگاه برای جذب تماشاگران به تشویق صحیح؛

تلاش در جهت اصلاح شاخص‌های محیطی مانند ارتباط با بخش خصوصی و ترغیب تماشاگران برای ورود ورزشگاه؛

رایزنی مدیران باشگاه‌ها برای تلاش جهت تصویب قوانین حمایت‌کننده از دارایی‌های فکری و توسعه قوانین مرتبط با تماشاگران قانونگذار؛

رایزنی با نهادهای دولتی جهت ایجاد زیرساخت‌های حمایت‌کننده ورزشی؛
اعطای پاداش و تخصیص مشوق‌های مالی و غیر مالی مکفی به تماشاگران قانونمند؛
تسهیم تماشاگران مرتبط در منافع مالی حاصل از بازی‌ها؛
اتخاذ سیاست‌های حامی تماشاگران قانونمند؛
پرورش فرهنگ صحیح تشویف در ورزشگاه‌ها؛
بهبود ساختار بروکراتیک ورزشگاه‌ها و تسهیل آن بخش از فرآیند تشویق که مربوط به باشگاه است؛
تخصیص بودجه‌های پژوهشی و نیز حمایت از تماشاگران قانونمند؛
برقراری و تحکیم ارتباطات با تماشاگران و حمایت از آنان.
با توجه به اهمیت موضوع علل خشونت و انحرافات ورزشی ایران در توسعه ورزش و با عنایت به تجزیه تحلیل‌های انجام گرفته و نتایج حاصل از این پژوهش پیشنهادات زیر برای سیاستگذاران جهت بهتر توسعه بهبود وضعیت خشونت و انحرافات ورزشی ایران و بهره‌مند شدن منطقه از مزایای این امر، ارائه می‌شود:
تدوین قوانین حمایت‌کننده از بهبود وضعیت خشونت در ورزش کشور و تخصیص اعتبارات برای پیشبرد پروژه‌های پژوهشی روانشناسی ورزشی؛
تخصیص اعتبارات لازم جهت ایجاد زیرساخت‌های محیطی برای توسعه امر ورزش و سهولت امور متعاقب آن؛
ایجاد مراکز حمایتی و انکوباتورهایی مثل پارک‌های علم و فناوری جهت حمایت از ایده‌های نو.

منابع:

- اسکندر نژاد، مهتاب؛ حیدری، لیلا. (۱۳۹۷). مقایسه میزان پرخاشگری و خشم رقابتی در زنان ورزشکار رشته‌های تیمی و انفرادی دانشگاه علوم پزشکی تبریز، چهارمین همایش ملی علوم ورزشی و تربیت بدنی ایران، تهران: انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین.
- رسول زاده اقدام، صمد، (۱۳۹۲)، عوامل مؤثر بر خشونت علیه کودکان در خانواده‌های تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- ستوده، هدایت اله، (۱۳۹۵)، آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران انتشارات آوای نور.
- شیخی، محمد تقی، (۱۳۹۴)، جامعه‌شناسی و مسائل اجتماعی و مددکاری اجتماعی، چاپ اول، تهران، انتشارات حریر.
- صدرمحمدی، حسین؛ انصاری، حمید. (۱۳۹۶). عوامل مؤثر بر بروز وندالیسم در ورزش فوتبال در ایران، سومین کنفرانس سراسری پژوهش‌های نوین در حقوق و علوم اجتماعی، تهران، پردیس بین‌الملل توسعه ایده هزاره.
- صدیق سروستانی، رحمت‌الله، (۱۳۹۲)، جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی، تهران: انتشارات سمت، چاپ دوم.
- صمدی کوچکسرای، مهدی. (۱۳۹۷). آینده پژوهی حوزه نو برای کندوکاو، پنجمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران، تهران، موسسه پژوهشی مدیریت مدبر.
- طالب تبریزی، ندا. (۱۳۹۷). رابطه ابعاد خشم با رفتار ورزشی در دانشجویان رزمی کار، سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی و مطالعات اجتماعی ایران، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی.
- عبدی، علیرضا؛ بیگی، جمال. (۱۳۹۷). بررسی جرم‌شناختی جرایم ورزشی در ایران، سومین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در علوم انسانی، چالش‌ها و راه حل‌ها، تهران، دانشگاه پیام نور.

- کر، بهروز. (۱۳۹۵). آینده پژوهی و مدیریت استراتژیک، دومین کنفرانس بین المللی در مدیریت، حسابداری و اقتصاد، تهران، موسسه آموزش عالی صالحان، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
- مرادی غلامرضا؛ سوری، احمد؛ سالار، روح اله؛ نیازی، اسفندیار. (۱۳۹۴). راهکارهای پیشگیری انتظامی از بروز پرخاشگری در مجموعه‌های ورزشی (مورد مطالعه: استادیوم آزادی تهران)، مجله انتظام اجتماعی، پاییز ۱۳۹۴، دوره ۷، شماره ۳.
- نیازی پور، مرادعلی؛ سهرابی، پوریا. (۱۳۹۲). بررسی رابطه پایگاه اقتصادی، اجتماعی تماشاگران فوتبال با رفتارهای آشوبگرانه در فوتبال ایران دیدگاه آشوبگران و نیروی انتظامی. مطالعات مدیریت بر آموزش انتظامی، سال ششم، شماره دوم.
- Buhrmester, M. D., Fraser, W. T., Lanman, J. A., Whitehouse, H., & Swann Jr, W. B. (2015). When terror hits home: Identity fused Americans who saw Boston bombing victims as “family” provided aid. *Self and Identity*, 14(3), 253-270.
- Hayhurst, L. M., MacNeill, M., Kidd, B., & Knoppers, A. (2014, November). Gender relations, gender-based violence and sport for development and peace: Questions, concerns and cautions emerging from Uganda. In *Women's Studies International Forum* (Vol. 47, pp. 157-167). Pergamon.
- McDonald, M. M., Navarrete, C. D., & Van Vugt, M. (2012). Evolution and the psychology of intergroup conflict: The male warrior hypothesis. *Phil. Trans. R. Soc. B*, 367(1589), 670-679.
- Newson, M., Bortolini, T., Buhrmester, M., da Silva, S. R., da Aquino, J. N. Q., & Whitehouse, H. (2018). Brazil's football warriors: Social bonding and inter-group violence. *Evolution and Human Behavior*.
- O'Brien, K. S., Forrest, W., Greenlees, I., Rhind, D., Jowett, S., Pinsky, I & Iqbal, M. (2018). Alcohol consumption, masculinity, and alcohol-related violence and anti-social behaviour in sportspeople. *Journal of science and medicine in sport*, 21(4), 335-341.
- Parent, S., & Fortier, K. (2017). Prevalence of interpersonal violence against athletes in the sport context. *Current opinion in psychology*, 16, 165-169.
- Raspaud, M., & da Cunha Bastos, F. (2013). Torcedores de futebol: Violence and public policies in Brazil before the 2014 FIFA World Cup. *Sport in Society*, 16(2), 192-204.
- Sekulic, M., Kühn, S., Connert, T., Krastl, G., & Filippi, A. (2015). Dental and jaw injuries sustained by hooligans. *Dental traumatology*, 31(6), 477-481.
- Swann Jetten Gómez Whitehouse & Bastian, B. (2012). When group membership gets personal: a theory of identity fusion. *Psychological review*, 119(3), 441.
- Swann Jr, W. B., Gómez, A., Seyle, D. C., Morales, J., & Huici, C. (2009). Identity fusion: the interplay of personal and social identities in extreme group behavior. *Journal of personality and social psychology*, 96(5), 995.
- Vertommen, T., Kampen, J., Schipper-van Veldhoven, N., Uzieblo, K., & Van Den Eede, F. (2017). The impact of interpersonal violence in youth sport on adult psychopathology. *European Psychiatry*, 41, S748.
- Whitehouse Buhrmester Gómez Bastian & Gavrilets, S. (2017). The evolution of extreme cooperation via shared dysphoric experiences. *Scientific Reports*, 7, 44292.
- Whitehouse, H., Lanman, J. A., Downey, G., Fredman, L. A., Swann Jr, W. B., Lende, D. H & Whitehouse, H. (2014). The ties that bind us: Ritual, fusion, and identification. *Current Anthropology*, 55(6), 000-000.